

ΣΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΞΕΝΩΝ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΓΙΑ ΑΤΟΜΑ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΕΣ: ΠΡΙΝ ΚΑΙ ΜΕΤΑ

**Αναστασία Ζήση¹, Σοφία Παπαδοπούλου²,
Θανάσης Καραπούλιος³, Μαρία Σαββίδου⁴,
Έλενα Καραγεωργίου⁵, Κώστας Ρόντος⁶**

Περίληψη

Η προνοιακή μεταρρύθμιση στη χώρα μας αφορά στο μετασχηματισμό των ιδρυμάτων κλειστής περιθαλψης σε ανοικτού-τύπου κοινοτικές στεγαστικές δομές προωθώντας τις αρχές της κοινωνικής επανένταξης και της ισότιμης μεταχείρισης των ατόμων με αναπηρίες. Στα πλαίσια αυτής της μεταρρύθμισης, το Ίδρυμα Κοινωνικής Πρόνοιας Αγιάσου «Η ΘΕΟΜΗΤΩΡ» λειτουργεί ξενώνα όπου φιλοξενούνται πρώην περιθαλπόμενοι του Ιδρύματος. Η παρούσα μελέτη εξετάζει τις αντιδράσεις και τις στάσεις της κοινότητας απέναντι στη λειτουργία του, σε δύο διαφορετικούς χρόνους: έξι μήνες πριν τη λειτουργία του και έξι μήνες μετά. Τα ευρήματα δείχνουν μια συγκρατημένη και επιφανειακή αποδοχή του ξενώνα από την κοινότητα υποδοχής. Στο βαθμό που βασική προϋπόθεση για την κοινωνική επανένταξη των ατόμων με αναπηρίες είναι η ουσιαστική κοινωνική αποδοχή και αλληλεγγύη, τότε η επανένταξη τους παραμένει ανοικτό ζήτημα. Παρεμβάσεις αγωγής και προαγωγής ψυχικής υγείας μπορούν να συμβάλουν στη μεγαλύτερη ευαισθητοποίηση του κοινού σε θέματα αναπηρίας κινητοποιώντας, ενδεχομένως, την ενεργό συμμετοχή του⁷.

Εισαγωγή

Στη χώρα μας, μολοντί έχει συσσωρευτεί μια σημαντική εμπειρία στο πεδίο της κοινωνικής ψυχιατρικής φροντίδας και ψυχοκοινωνικής αποκατάστασης (Ζήση, 2002. Ζήση, 2005), πολύ μικρή είναι η σχετική εμπειρία στο πεδίο της κοινωνικής πρόνοιας όπου μέχρι και σήμερα κυριαρχεί το αναχρονιστικό μοντέλο της ιδρυματικής περιθαλψης. Τομή στη θεσμική προστασία της αναπηρίας αποτελεί ο νόμος 3106/2003 για την αναδιοργάνωση του Εθνικού Συστήματος Κοινωνικής Φροντίδας που συνέβαλε στη δημιουργία ολοκληρωμένων συστημάτων παροχής

1. Επίκουρη καθηγήτρια, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, επιστημονική υπεύθυνη του ερευνητικού προγράμματος *Πυθαγόρας II*, στα πλαίσια του οποίου υποστηρίζεται η συγκεκριμένη μελέτη.

2. Μεταπτυχιακή φοιτήτρια, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

3. Κοινωνικός ερευνητής

4. Μεταπτυχιακή φοιτήτρια, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

5. Κλινική ψυχολόγος

6. Επίκουρος καθηγητής, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

7. *Λέξεις κλειδιά: στάσεις, κοινότητα, αναπηρία, πριν-μετά ερευνητικό σχέδιο*

υπηρεσιών πρόνοιας σε επίπεδο περιφέρειας αποτυπώνοντας μια κοινωνικά προσανατολισμένη αντίληψη για το ρόλο του κράτους στο πεδίο της κοινωνικής προστασίας. Στα πλαίσια αυτής της νέας αντίληψης, πέντε προνοιακά ιδρύματα κλειστής περίθαλψης της χώρας μας βρίσκονται σε διαδικασία μετασχηματισμού στοχεύοντας στη δημιουργία κοινοτικών στεγαστικών δομών φροντίδας που θα επιτρέπουν σε πρώην περιθαλπόμενους να αυξήσουν σταδιακά την ανεξαρτησία τους και να αναπτύξουν την ικανότητά τους για αυτόνομη διαβίωση με υποστήριξη (Segal & Aviram, 1978. Cook, 1997).

Η παρούσα μελέτη έχει ως κύριο ερευνητικό αντικείμενο τη διερεύνηση των αντιλήψεων και των αντιδράσεων της κοινότητας απέναντι στη δημιουργία κοινοτικής στεγαστικής δομής για άτομα με αναπηρίες, πρώην περιθαλπόμενους του Ιδρύματος Κοινωνικής Πρόνοιας Αγιάσου «Η ΘΕΟΜΗΤΩΡ» στη Λέσβο. Η μελέτη διεξήχθη σε δύο χρόνους: πριν και μετά τη λειτουργία του ξενώνα εξασφαλίζοντας έτσι το πλεονέκτημα ενός φυσικού πειράματος πεδίου. Οι δύο βασικοί σκοποί της παρούσας έρευνας αφορούν: α) στην εκτίμηση των στάσεων της κοινότητας απέναντι στις πολιτικές αποϊδρυματισμού και τη δημιουργία κοινοτικών στεγαστικών δομών που φιλοξενούν άτομα με αναπηρίες και, β) στη μελέτη ενδεχόμενων αλλαγών στις στάσεις και τις αντιλήψεις της κοινότητας σε σχέση με τα άτομα με αναπηρίες και τις πολιτικές αποϊδρυματισμού σε συνάρτηση με τη λειτουργία της συγκεκριμένης στεγαστικής δομής- ξενώνα.

Τα εμπειρικά ευρήματα της διεθνούς βιβλιογραφίας στο σχετικό πεδίο έχουν δείξει ότι η κοινότητα υποδοχής, σε πρώτη φάση, εκδηλώνει αρνητικές αντιδράσεις απέναντι στη δημιουργία και λειτουργία κοινοτικών στεγαστικών δομών (Glubiak, 1983). Ωστόσο, οι αρχικές αρνητικές αντιδράσεις του κοινού που εμφανίζονται πριν τη δημιουργία των δομών περίθαλψης στην κοινότητα, εξομαλύνονται με την πάροδο του χρόνου καθώς οι συγκεκριμένες δομές φαίνεται ότι έχουν ελάχιστη ή και καθόλου επίδραση στο περιβάλλον της κοινότητας (Wagner & Mitchell, 1980).

Ειδικότερα, τρεις ομάδες παραγόντων φαίνεται να επηρεάζουν τη δημόσια αντίδραση απέναντι στις κοινοτικές στεγαστικές δομές (Taylor και συν., 1979): α) τα φυσικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά της κοινότητας υποδοχής (π.χ. ποσοστό ιδιόκτητων κατοικιών, αναλογία πυρηνικών οικογενειών με μικρά παιδιά, β) τα χαρακτηριστικά της ίδιας της δομής (επίπεδα επιβλεψής, αριθμός νοσημάτων, βαθμός αναπηρίας, ορατότητα αποκλίνουσας συμπεριφοράς), και γ) οι στάσεις των κατοίκων της γειτονιάς απέναντι σε θέματα αναπηρίας (π.χ. αποδόσεις για τις αιτίες της απόκλισης) (Weiner, 1995). Η παρούσα μελέτη επικεντρώνεται στην εξέταση των αντιλήψεων και των στάσεων της κοινότητας απέναντι στα άτομα με ψυχιατρικές δυσκολίες και τις πολιτικές αποϊδρυματισμού σε πραγματικές συνθήκες, δηλαδή έξι μήνες πριν τη λειτουργία ενός ξενώνα αποκατάστασης και έξι μήνες μετά τη λειτουργία του στην πόλη της Μυτιλήνης.

Μεθοδολογία

Ερευνητικό Σχέδιο

Η παρούσα μελέτη εφάρμοσε πριν-μετά ενδο-υποκειμενικό ερευνητικό σχέδιο. Η πρώτη μέτρηση διεξήχθη έξι μήνες πριν τη δημιουργία και λειτουργία του ξενώνα και η δεύτερη μέτρηση έξι μήνες μετά τη δημιουργία και τη λειτουργία του.

Συμμετέχοντες

Η επιλογή των συμμετοχόντων στην έρευνα έγινε με κριτήριο τη γειννίαση τους με την κοινοτική στεγαστική δομή-ξενώνα. Δεδομένου ότι η χωροταξική εστία της συγκεκριμένης δομής είναι ο πιο εμπορικός δρόμος της πόλης, οι συμμετέχοντες στην έρευνα είναι καταστηματάρχες

και εμπορικοί υπάλληλοι. Κατά τη διάρκεια της πρώτης μέτρησης συμμετείχαν 135 καταστηματαρχες και εμπορικοί υπάλληλοι με τα ακόλουθα χαρακτηριστικά: 83 (61,5%) είναι γυναίκες ενώ 52 (38,5%) είναι άνδρες, 36% ανήκουν στην ηλικιακή κατηγορία 34-45 ετών, οι περισσότεροι είναι παντρεμένοι (66%) με παιδιά (52%). Ένα σημαντικό ποσοστό (45%) είναι απόφοιτοι δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, ενώ ένα πολύ μικρό ποσοστό (3%) είναι απόφοιτοι ανώτατης εκπαίδευσης. Στη δεύτερη μέτρηση, από τους 135 της αρχικής, έλαβαν μέρος οι 112. Υπήρξε ένα ποσοστό διαρροής 18% καθώς δέκα καταστήματα είχαν κλείσει, πέντε υπάλληλοι είχαν αλλάξει χώρο εργασίας, μια καταστηματαρχής απουσίαζε και επτά δε δέχτηκαν να συνηγαθούν.

Ερευνητικά Εργαλεία

Για τη συλλογή των δεδομένων χρησιμοποιήθηκε η τεχνική της δομημένης συνέντευξης η οποία περιλάμβανε ανοικτού και κλειστού-τύπου ερωτήσεις. Η συνέντευξη «*Αντιλήψεις, Γνώση, Προθέσεις της Κοινότητας για την Ψυχική Διαταραχή και τους Ψυχικά Πάσχοντες*» βασίστηκε σε προσαρμοσμένη στα Ελληνικά εκδοχή της αντίστοιχης συνέντευξης που αναπτύχθηκε από τους Wolff και συνεργάτες (1996). Οι συνεντεύξεις διεξήχθησαν πρόσωπο με πρόσωπο με χρονική διάρκεια τα 20 λεπτά. Η προσαρμοσμένη συνέντευξη χωρίζεται σε οκτώ θεματικά μέρη και περιλαμβάνει 31 κλειστού-τύπου και 12 ανοικτού-τύπου ερωτήσεις. Τα μέρη από τα οποία αποτελείται είναι:

- 1) Κοινωνικο-δημογραφικά χαρακτηριστικά των ερωτώμενων
- 2) Γνώσεις για την ψυχική διαταραχή και τη νοπτική υστέρηση
- 3) Αντιδράσεις απέναντι στα άτομα με ψυχιατρικές δυσκολίες
- 4) Επαφή με ψυχιατρικά νοσοκομεία
- 5) Γνώση για τις πολιτικές από-ιδρυματισμού
- 6) Στάσεις απέναντι στις πολιτικές φροντίδας στην κοινότητα
- 7) Πειποιθήσεις για θέματα αγωγής ψυχικής υγείας
- 8) Προθέσεις για αλληλεπίδραση με άτομα με αναπηρίες

Κατά τη διάρκεια της δεύτερης μέτρησης χρησιμοποιήθηκε σύντομη εκδοχή της ίδιας συνέντευξης καθώς επαναλήφθηκαν μόνο εκείνα τα ερωτήματα τα οποία διερευνούν ενδεχόμενες αλλαγές στις στάσεις, τις αντιλήψεις και τις προθέσεις των ερωτώμενων. Τα ερωτήματα επαναλήφθηκαν μόνο στους συμμετέχοντες εκείνους που είχαν γνώση σχετικά με τη δημιουργία και τη λειτουργία της δομής. Συνολικά αποτελείται από 23 λήμματα: 15 κλειστού-τύπου και 8 ανοικτού-τύπου καλύπτοντας τέσσερις θεματικές ενότητες: α) γνώση της κοινότητας για την ύπαρξη και λειτουργία του ξενώνα στην περιοχή, β) βαθμός επαφής με τους ενοίκους του ξενώνα σε συνδυασμό με την αντιλαμβανόμενη επίδραση του ξενώνα στην περιοχή, γ) στάσεις και αντιδράσεις της κοινότητας απέναντι στους ενοίκους του ξενώνα, δ) προθέσεις για αλληλεπίδραση.

Αποτελέσματα πρώτης μέτρησης

Γνώσεις και στάσεις απέναντι στην ψυχική διαταραχή και τη νοπτική υστέρηση

Η πλειονότητα (93%) των ερωτώμενων επιτυχώς διαφοροποίησε την ψυχική διαταραχή από τη νοπτική υστέρηση συνδέοντας την πρώτη με την ύπαρξη ψυχολογικών προβλημάτων (39%) τα οποία απέδωσαν σε εξωτερικούς ψυχοκοινωνικούς παράγοντες (80%) προτείνοντας ως μέτρα αντιμετώπισης ένα συνδυασμό ψυχοκοινωνικής, ψυχοθεραπευτικής και φαρμακευτικής υποστήριξης (33%). Είναι ενδιαφέρον πως το 81% δήλωσε ότι μπορεί να καταλάβει εάν κάποιο άτομο υποφέρει από ψυχική διαταραχή δηλώνοντας ως τρόπους αναγνώρισης: τα λεγόμενα (21,5%), τις πράξεις (21%) και την εξωτερική του εμφάνιση (5%).

Όταν ρωτήθηκαν για συγκεκριμένα χαρακτηριστικά όπως επιθετικότητα, εξυπνάδα και συναισθηματικότητα, βρέθηκε πως σχεδόν οι μισοί από τους ερωτηθέντες ανέφεραν ότι οι ψυχικά πάσχοντες είναι περισσότερο επιθετικοί (49%) αλλά συνάμα πιο συναισθηματικοί (67%) και χωρίς διαφορές στην ευφυΐα (68%) σε σύγκριση με τους μέσους πολίτες. Ως κύρια πηγή πληροφόρησής τους για θέματα ψυχικής υγείας ανέφεραν τα μέσα μαζικής ενημέρωσης (38,5%). Ωστόσο, υπήρξε ένα ποσοστό ερωτηθέντων που δήλωσαν πως αποκόμισαν τις γνώσεις τους από το διάβασμα και την προσωπική τους επαφή με άτομα που αντιμετωπίζουν ψυχιατρικές δυσκολίες (20%).

Αντιδράσεις απέναντι στα άτομα με ψυχική διαταραχή

Στο υποθετικό σενάριο της δημιουργίας και λειτουργίας δομής από-ιδρυματισμού στην περιοχή, οι περισσότεροι (62%) δήλωσαν πως κάτι τέτοιο θα προκαλούσε διαφοροποιημένη κοινωνική αντίδραση με κυρίαρχα χαρακτηριστικά την επιφυλακτικότητα, την καχυποψία και την αποφυγή (40%). Ωστόσο, όταν η συγκεκριμένη υποθετική ερώτηση απευθυνόταν στους ίδιους, δηλαδή για το πώς οι ίδιοι θα αντιδρούσαν, η πλειονότητα (75%) δήλωσε ότι δε θα επιδείκνυε αρνητική συμπεριφορά εκφράζοντας ταυτόχρονα τις θετικές τους προθέσεις για συνύπαρξη στο ίδιο εργασιακό περιβάλλον με κάποιον πρώην ψυχιατρικά νοσηλευόμενο (το 82% ανέφερε ότι θα εργαζόταν με κάποιον που υπήρξε ψυχιατρικά νοσηλευόμενος) αλλά και τη συμμετοχή σε κάποιο σωματείο, λέσχη, ομάδα ή σύλλογο στα οποία είναι μέλη και πρώην ψυχιατρικά νοσηλευόμενοι (το 74% δεν εξέφρασε αντιρρήσεις στο να συμμετάσχει σε μια τέτοια ομάδα).

Επαφή με ψυχικά πάσχοντες και ψυχιατρεία

Είναι εντυπωσιακό ότι ένα σημαντικό ποσοστό των συμμετοχόντων (63%) δηλώνει ότι γνωρίζει κάποιο άτομο με προβλήματα ψυχικής υγείας με το 40% αυτών να αναφέρει ότι έχει φιλική, συγγενική ή προσωπική σχέση με αυτό το άτομο. Να σημειωθεί ότι το 24% των ερωτώμενων ανέφεραν ότι έχουν αντιμετωπίσει οι ίδιοι ή κάποιο μέλος της οικογένειάς τους ψυχιατρικά προβλήματα. Από την άλλη, δεν γνωρίζουν κάποιο άτομο με ιστορικό ψυχιατρικής νοσηλείας (56%) ούτε έχουν επισκεφθεί ποτέ κάποιο ψυχιατρικό νοσοκομείο (71%).

Γνώσεις και στάσεις σχετικά με τις πολιτικές αποϊδρυματισμού και τις πολιτικές της φροντίδας στην κοινότητα

Τα εμπειρικά ευρήματα αναφορικά με τη γνώση και τις στάσεις του κοινού απέναντι στις πολιτικές αποϊδρυματισμού δείχνουν ότι παρόλο που οι περισσότεροι (80%) δεν γνωρίζουν για τις νέες αυτές πολιτικές, θεωρούν ότι αποτελεί θετική αλλαγή τόσο το κλείσιμο των ψυχιατρικών νοσοκομείων (66%) όσο και η απόλυση των ψυχιατρικά νοσηλευόμενων από τα νοσοκομεία και η εγκατάστασή τους σε ξενώνες ή προστατευόμενα διαμερίσματα (84%). Είναι ιδιαίτερα ενθαρρυντικό ότι η πλειονότητα (71%) δήλωσε ότι η νοσηλεία στο ψυχιατρικό νοσοκομείο δεν ενδείκνυται ως κατάλληλη μέθοδος. Ωστόσο, πολλοί ήταν εκείνοι (45%) που εκτίμησαν το υποθετικό σενάριο της εγκατάστασης ψυχικά πασχόντων στην κοινότητά τους ως συμβάν με αρνητικές συνέπειες στην περιοχή χρησιμοποιώντας ως επιχειρήματα το φόβο για εμφάνιση επιθετικής συμπεριφοράς από τους ενοίκους του ξενώνα και την ανησυχία για υποβάθμιση της περιοχής (40%). Αντίθετα, μόνο το 18% των συμμετοχόντων πιστεύει ότι μια τέτοια παρέμβαση θα είχε θετική επίδραση. Τέλος, αρκετοί (34%) υποστήριξαν ότι η εγκατάσταση του ξενώνα στην περιοχή τους θα αποτελούσε ένα συμβάν με ουδέτερη σημασία.

Όλοι σχεδόν οι συμμετέχοντες επεσήμαναν ότι είναι σημαντικό να δοθούν πληροφορίες ή να υπάρξει σχετική ενημέρωση πάνω σε θέματα ψυχικής υγείας. Το 42% αυτών ανέφεραν ότι επιθυμούν το περιεχόμενο των πληροφοριών να έχει πρακτικό προσανατολισμό όπως τρόποι αντιμετώπισης των ατόμων με ψυχιατρικές δυσκολίες ενώ κάποιοι (36%) ανέφεραν την επιθυμία για πληροφορίες ακαδημαϊκού προσανατολισμού, όπως πχ. φύση και αιτιολογία της ψυχικής διαταραχής. Ως κατάλληλες και αποτελεσματικές μέθοδοι παροχής των πληροφοριών αυτών προτάθηκαν οι ομιλίες, τα σεμινάρια, η προσωπική επαφή (29%), τα μέσα μαζικής ενημέρωσης (25%) και τα ενημερωτικά έντυπα - φυλλάδια (24%).

Προθέσεις της κοινότητας απέναντι στους ψυχικά πάσχοντες

Η πλειονότητα των ερωτηθέντων (64%) δεν εξέφρασε φόβο απέναντι στους ανθρώπους που αντιμετωπίζουν προβλήματα ψυχικής διαταραχής και επομένως δεν εξέφρασε προσωπικές αντιρρήσεις σχετικά με την εγκατάστασή τους στη γειτονιά τους (64%). Ιδιαίτερα ενθαρρυντικό είναι και το γεγονός ότι οι περισσότεροι από τους συμμετέχοντες στην έρευνα (73%) θα προσκαλούσαν στο σπίτι τους κάποιον με προβλήματα ψυχικής διαταραχής και δεν θα είχαν αντιρρήσεις να συνάψουν φιλία με κάποιον που είχε στο παρελθόν νοσηλευτεί σε ψυχιατρικό νοσοκομείο (87%).

Αποτελέσματα δεύτερης μέτρησης

Γνώση για την ύπαρξη και λειτουργία του ξενώνα στην περιοχή

Οι μισοί από τους ερωτώμενους (51%) δήλωσαν ότι δεν γνώριζαν για την ύπαρξη του ξενώνα στην περιοχή τους. Αντίθετα, το 49% των κατοίκων που γνώριζε για τη λειτουργία του ξενώνα βρισκόταν σε στενή γεωγραφική εγγύτητα με την κοινοτική στεγαστική δομή. Μοιρασμένες, ωστόσο, φάνηκαν να είναι οι απόψεις των κατοίκων εκείνων που δεν γνώριζαν για την ύπαρξη του ξενώνα σε σχέση με την επιθυμία τους να γνωρίσουν περισσότερα για τη λειτουργία του. Το 22% δήλωσε ότι δεν ενδιαφέρεται να αποκομίσει περαιτέρω πληροφορίες για τη λειτουργία του ξενώνα ενώ από το 29% όσων εκδήλωσαν ενδιαφέρον, εξέφρασαν την επιθυμία να μάθουν περισσότερα για τη δομή και λειτουργία του ξενώνα αλλά και για τους ενοίκους και την καθημερινότητά τους.

Μόνο το 15% είχε ουσιαστική γνώση περί του πραγματικού σκοπού της δημιουργίας του ξενώνα που είναι η προετοιμασία των πρώην περιθάλπομένων για επανένταξη στην κοινότητα. Αντίθετα, το 62% είχαν επιφανειακή μόνο γνώση για τον ξενώνα. Ως κύριες πηγές πληροφόρησης αναφέρθηκαν: α) η ορατότητα της δομής και των ενοίκων της (38%), β) ο τοπικός τύπος (14%), γ) η γειτονιά και η προσωπική επαφή (12% αντίστοιχα), και δ) το προσωπικό του ξενώνα (10%).

Επαφή με τους ενοίκους του ξενώνα και η αντιλαμβανόμενη επίδρασή του στην περιοχή

Από το 49% που δήλωσε ότι γνώριζε πως λειτουργεί ξενώνας που φιλοξενεί πρώην περιθάλπομένους του Ιδρύματος Αγιάσου «Η ΘΕΟΜΗΤΩΡ», μόνο το 27% ανέφερε ότι διατηρεί επαφή με τους ενοίκους του ξενώνα και χαρακτήρισε την επαφή αυτή ως τυπική (35%), εμπορική (32%) και φιλική, προσωπική (23%). Ελάχιστοι ήταν εκείνοι που επισκέφτηκαν τον ξενώνα (4.5%).

Όσον αφορά στην υποκειμενικά αντιλαμβανόμενη επίδραση του ξενώνα στους κατοίκους της περιοχής, ένα σημαντικό ποσοστό (35%) ανέφερε ότι η λειτουργία του ξενώνα δεν έχει επιφέ-

ρει καμία επίδραση στη γειτονιά. Ωστόσο υπήρξαν και 14 ερωτηθέντες που υποστήριξαν ότι η λειτουργία του ξενώνα ασκεί θετική επίδραση δηλώνοντας ότι οι κάτοικοι της περιοχής είναι πρόθυμοι να βοηθήσουν τους ενοίκους του ξενώνα και πως η λειτουργία του είχε ως αποτέλεσμα την αναβάθμιση της περιοχής και την αύξηση της αγοραστικής κίνησης. Τέλος, 22% αναφέρθηκαν σε αρνητική επίδραση της δομής όπως αισθήματα φόβου και ενόχλησης για πιθανή υποβάθμιση της περιοχής.

Στάσεις και αντιδράσεις απέναντι στους ενοίκους του ξενώνα

Το 38% των ερωτώμενων ανέφερε ότι οι γείτονες δεν συμπεριφέρονται με τρόπο διαφορετικό στους ενοίκους του ξενώνα και, επιπλέον, ότι η λειτουργία της συγκεκριμένης δομής δεν έχει προκαλέσει ούτε προκαλεί αντιδράσεις από τον κοινωνικό περίγυρο (43%). Το 41% επίσης των ερωτώμενων δήλωσαν πως και οι ίδιοι δεν αντιμετωπίζουν με τρόπο διαφορετικό τους ενοίκους του ξενώνα. Και στη δεύτερη μέτρηση, επιβεβαιώθηκαν οι θετικές στάσεις των πολιτών απέναντι στις πολιτικές του από-ιδρυματισμού καθώς το 48% ανέφερε ότι αποτελεί θετική αλλαγή η απόλυση των ψυχιατρικών νοσηλευόμενων από τα νοσοκομεία και η εγκατάστασή τους σε κοινοτικές στεγαστικές δομές και ότι τέτοιου είδους ενέργειες θα πρέπει να υποστηρίζονται από το γενικό πληθυσμό.

Προθέσεις της κοινότητας απέναντι στους ψυχικά πάσχοντες

Τέλος, όσον αφορά στις προθέσεις της κοινότητας απέναντι στους ψυχικά πάσχοντες παρατηρούμε ότι το 31% ανέφερε ότι δεν φοβάται τους ανθρώπους που αντιμετωπίζουν προβλήματα ψυχικής διαταραχής και το 45% δεν εξέφρασε αντιρρήσεις σχετικά με την εγκατάσταση ψυχικά πασχόντων στη γειτονιά τους. Δήλωσαν πως θα προσκαλούσαν στο σπίτι τους κάποιον με ψυχιατρικές δυσκολίες και ότι θα διατηρούσαν φιλικές σχέσεις με κάποιο άτομο που έχει νοσηλευτεί σε ψυχιατρικό νοσοκομείο (35% και 41% αντίστοιχα).

Συγκρίσεις των αποκρίσεων μεταξύ του πρώτου και δεύτερου χρόνου

Από τη σύγκριση του πρώτου με το δεύτερο χρόνο μελέτης προκύπτει ότι οι στάσεις και οι αντιλήψεις των ερωτώμενων απέναντι στα άτομα που αντιμετωπίζουν ψυχιατρικές δυσκολίες δεν μεταβλήθηκαν σε στατιστικά σημαντικό επίπεδο. Μόνο σε μια περίπτωση εντοπίστηκε στατιστικώς σημαντική μεταβολή και αυτή αφορά στο κατά πόσο οι ερωτώμενοι θα είχαν αντιρρήσεις σχετικά με την εγκατάσταση ψυχικά πασχόντων στη γειτονιά τους, όπου κατά τη διάρκεια της δεύτερης μέτρησης εκφράστηκαν σημαντικά λιγότερες αντιδράσεις σε σύγκριση με την πρώτη μέτρηση ($mean_1 = 3,73$ και $mean_2 = 4,18$, $z = -2,659$, $p = 0,008 < 0,05$).

Συζήτηση

Τι δείχνουν τα ευρήματα της παρούσας μελέτης; Συνοψίζοντας, τα εμπειρικά μας ευρήματα δείχνουν μια συγκρατημένη και επιφανειακή αποδοχή του ξενώνα και των ενοίκων της από την κοινότητα. Είναι ενδιαφέρον πως σ' αντίθεση με άλλες γεωγραφικές περιοχές της χώρας μας όπου υπήρξε κοινοτική αντίθεση στη δημιουργία τέτοιων δομών, η υπό μελέτη κοινότητα υποδοχής φάνηκε να είναι δεκτική επιβεβαιώνοντας ευρήματα της σχετικής βιβλιογραφίας που δείχνουν πως περιοχές με εμπορικά καταστήματα και αγοραστική κίνηση είναι περισσότερο πιθανό να μην εκδηλώνουν αρνητικές αντιδράσεις. Είναι ιδιαίτερα ενθαρρυντικό ότι οι ερωτώμενοι

εξέφρασαν υποστηρικτικές απόψεις για τις πολιτικές του από-ϊδρυματισμού και τη δημιουργία κοινωνικών στεγαστικών δομών θεωρώντας ότι ο εγκλεισμός σε ιδρύματα κλειστής περίθαλψης δεν αποτελεί τον κατάλληλο τρόπο αντιμετώπισης της αναπηρίας.

Θετικές βρέθηκαν να είναι και οι προθέσεις της πλειονότητας των συμμετεχόντων για αλληλεπίδραση με άτομα με αναπηρίες. Για παράδειγμα, δε θα είχαν αντιρρήσεις να ανταλλάξουν κοινωνικές επισκέψεις, να συνεργαστούν σε κοινό εργασιακό χώρο ή να έχουν μια κοινή συμμετοχή σε ένα σύλλογο, μια οργάνωση ή ένα σωματείο. Ενδεχομένως, οι θετικές τους αυτές προθέσεις να αποδίδονται στο γεγονός ότι ένα σημαντικό ποσοστό των ερωτώμενων δήλωσε ότι με έναν άμεσο ή έμμεσο τρόπο υπάρχει μια σχετική εξοικείωση με θέματα αναπηρίας. Αυτό δείχνει ότι η αναπηρία αποτελεί μέρος της καθημερινής πραγματικότητας. Ωστόσο, οι θετικές αυτές προθέσεις δε βρήκαν σχετική ανταπόκριση σε αντίστοιχες συμπεριφορές δεδομένου ότι ελάχιστα ήταν εκείνοι που επισκέφθηκαν τον ξενώνα μέσα στο μισό χρόνο λειτουργίας του. Οι συγκρίσεις μεταξύ του πρώτου και του δεύτερου χρόνου δεν ανέδειξαν σημαντικές διαφορές με εξαίρεση την αντιλαμβανόμενη επίδραση του ξενώνα στην περιοχή: όπου κατά τη διάρκεια της δεύτερης μέτρησης εκφράστηκαν σημαντικά λιγότερες αντιδράσεις στο πραγματικό συμβάν της λειτουργίας ξενώνα σε σύγκριση με την πρώτη μέτρηση στο υποθετικό σενάριο λειτουργίας στεγαστικής δομής / ξενώνα. Αυτό σημαίνει ότι η αρχική επιφυλακτικότητα για την υποθετική λειτουργία του ξενώνα η οποία συνοδεύτηκε από φόβο για πιθανή υποβάθμιση της περιοχής και πιθανή εκδήλωση επιθετικής συμπεριφοράς από τους ενοίκους του υποχώρησε μετά την πραγματική του λειτουργία καθώς ο ξενώνας συνυπάρχει αρμονικά με την κοινότητα υποδοχής χωρίς να προκύψει κανένα αρνητικό περιστατικό.

Στο βαθμό που βασική προϋπόθεση για την κοινωνική επανένταξη των ατόμων με αναπηρίες είναι η ουσιαστική κοινωνική αποδοχή και αλληλεγγύη (Ζήση, 2005), τότε η επανένταξη τους παραμένει ανοικτό ζήτημα καθώς βρέθηκε ότι είναι αντιμετώπιμα με ένα κοινωνικό περίγυρο ουδέτερο και εγκλωβισμένο στην προσωπική του καθημερινότητα. Οι αλληλεπιδράσεις μεταξύ της κοινότητας υποδοχής και των ενοίκων του ξενώνα είναι επιφανειακές με περιεχόμενο κυρίως συναλλαγής.

Παρεμβάσεις αγωγής και προαγωγής ψυχικής υγείας μπορούν να συμβάλουν στη μεγαλύτερη ευαισθητοποίηση του κοινού σε θέματα αναπηρίας κινητοποιώντας, ενδεχομένως, την ενεργό συμμετοχή του. Είναι θετικό ότι οι συμμετέχοντες της παρούσας μελέτης διαθέτουν κάποιες στοιχειώδεις γνώσεις σε θέματα αναπηρίας διαφοροποιώντας την ψυχική διαταραχή από τη νοητική υστέρηση ενώ είναι αξιοσημείωτη η τάση τους για υιοθέτηση μιας ψυχοκοινωνικής προσέγγισης στην ερμηνεία της ψυχικής διαταραχής. Ωστόσο, υπάρχει ένα σοβαρό κενό στο γνωστικό τους κεφάλαιο για τέτοια θέματα και για το λόγο αυτό οι ίδιοι πρότειναν την οργάνωση σχετικών παρεμβάσεων που να τους εξασφαλίζουν κυρίως γνώσεις πρακτικού προσανατολισμού. Μολονότι στη χώρα μας δεν υπάρχουν παραδείγματα καλών πρακτικών τέτοιων παρεμβάσεων, η σχετική εμπειρία από το διεθνή χώρο επιβεβαιώνει τη θετική τους συμβολή στην καταστολή των αρνητικών στερεοτύπων αλλά και στην προώθηση ενός δικτύου αλληλεγγύης σε επίπεδο κοινότητας, κρίσιμης προϋπόθεσης για την κοινωνική επανένταξη ατόμων με αναπηρίες.

Βιβλιογραφία

Ξενόγλωσσον

- Cook J. R., (1997). «Neighbors' Perceptions of Group Homes», *Community Mental Health Journal*, 33(4), 287-299.
- Glubiak P. G. (1983). *Local Zoning and Residential Care Facilities: Conflicts and Solutions*. Louisville, KY: University of Louisville.
- Segal S.P. & Aviram U., (1978). *The Mentally Ill in Community-Based Sheltered Care*. Wiley: New York.
- Taylor S. M., Dear M. J. & Hall G. B., (1979). «Attitudes toward the mentally ill and reaction to mental health facilities», *Social Science and Medicine*, 13(4), 281-290.
- Wagner C. A. & Mitchell C. M., (1980). *Group Homes and Property Values: a Second Look*. Metropolitan Human Services Commission, Columbus, Ohio.
- Weiner B., (1995). *Judgments of Responsibility: A Foundation for a Theory of Social Conduct*. New York, NY: The Guilford Press.
- Wolff G., Pathare S., Craig T. & Leff J., (1996). «Community knowledge of mental illness and reaction to mentally ill people», *British Journal of Psychiatry*, 168, 191-198.

Ελληνόγλωσσον

- Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας* (2003). Νόμος υπ' αριθ. 3106 «Αναδιοργάνωση του Εθνικού Συστήματος Κοινωνικής Φροντίδας και άλλες διατάξεις». Αθήνα, 10 Φεβρουαρίου 2003. Αριθμός Φύλλου 30.
- Ζήση Α., (2002). *Επανένταξη Χρόνιων Ψυχικά Πασχόντων: Εμπειρικά Ευρήματα, Νέες Προσεγγίσεις και Προοπτικές*. Αθήνα: Gutenberg.
- Ζήση Α., (2005). «Πολιτικές ψυχικής υγείας: Η ελληνική εμπειρία και μελλοντικές κατευθύνσεις» (σελ.11-34), στο Α. Ζήση, Ν. Πολεμικός, Μ. Καΐλα: *Ψυχική Υγεία*. Αθήνα, Ατραπός.